

23. Omelchuk, S. (2009). *Praktykum z navchannia pravopysu ukrainskoi movy: systema doslidnytskykh vprav: navch. posibnyk*. K.: Hramota [in Ukrainian].
24. Pliushch, M. Ya. (Eds.). (2009) *Suchasna ukrainska literaturna mova: Pidruchnyk. 7-me vyd., ster.* K.: Vyshcha shk. [in Ukrainian].
25. Pliushch, M. Ya., Leuta, O. I., Halona, N. P. (1995). *Suchasna ukrainska literaturna mova: zbirnyk vprav: navch. posibnyk*. K.: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
26. Totska, N. I. (1981). *Suchasna ukrainska literaturna mova: fonetyka, orfoepiia, hrafika, orfohrafii: posibnyk*. K.: Vyshcha shkola, [in Ukrainian].
27. Shevchuk, S. V., Loboda, T. M. (2017). *Praktykum z ukrainskoi movy: Modulnyi kurs: navch. posib.* K.: Alerta [in Ukrainian].
28. Shulzhuk, K. F. (2004). *Syntaksys ukrainskoi movy: pidruchnyk*. K.: Vydavnychiy tsentr «Akademiia» [in Ukrainian].
29. Yushchuk, I. P. (2012). *Praktykum z pravopysu i hramatyky ukrainskoi movy*. K.: Osvita [in Ukrainian].
30. Yushchuk, I. P. (2004). *Ukrainska mova: pidruchnyk*. K.: Lybid, [in Ukrainian].

АНАЛИЗ УЧЕБНО-МЕТОДИЧЕСКОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ПО ИЗУЧЕНИЮ ПРАВОПИСАНИЯ В ВЫСШЕЙ ШКОЛЕ

Карповец Кристина Николаевна

аспирантка, преподаватель кафедры украинского языка и литературы
Национальный университет «Острожская академия»

В статье отражена проблема использования новейших методов и технологий в процессе обучения правописанию. С целью проследить методические условия и возможности формирования правописной компетентности у студентов филологических специальностей на разных этапах профессиональной подготовки автор анализирует используемые учебники, пособия и сборники упражнений. В выводах констатируется, что обучение правописанию имеет преимущественно теоретико-информативное и репродуктивно-конструктивное направление. Перспектива исследований заключается в создании более эффективных методик для формирования правописной компетентности на всех этапах профессиональной подготовки студентов филологического профиля.

Ключевые слова: правописная компетентность, орфография, пунктуация, упражнение, инновационные методы и технологии.

Отримано редакцією 07.10.2019 р.

УДК 378.147

DOI: 10.31376/2410-0897-2019-3-41-165-171

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЛЕКЦІЙНИХ ЗАНЯТЬ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ

Шмир Марія Федорівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов та методики їх викладання
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка

e-mail: stahsvitlana@gmail.com

ORCID ID: 0000-0002-2703-6527

У статті розглянуто процес формування пізнавальної діяльності студентів під час вивчення іноземної мови. Актуальність дослідження полягає у розкритті дидактичних умов формування пізнавальної діяльності, основних її компонентів та ефективних шляхів здійснення цього процесу. Зосереджується увага на окресленні основних компетенцій пізнавальної діяльності, їх зв'язку із компетентностями професійної підготовки вчителя іноземної мови. Окреслюються основні компоненти пізнавальної діяльності: дидактичні умови, що забезпечують реалізацію названих компонентів. Активність студентів викликається застосуванням ефективних форм і методів проведення лекційних занять проблемного характеру.

Ключові слова: дидактичні умови, пізнавальна діяльність, діяльнісний підхід, компетентність.

Постановка проблеми. Важливою умовою відродження всієї вітчизняної культури, її інтеграції в європейське співтовариство є підготовка фахівців нового типу.

У підготовці вчителя іноземної мови пріоритетним напрямом сучасної лінгводидактики є формування мовної особистості, яка володіє мовними знаннями і високим рівнем мовленнєвих і комунікативних умінь.

Теоретичними засадами формування мовної особистості вчителя іноземної мови є

лінгвістичні науки, предметом вивчення яких є мова, мовлення, комунікація.

Домогтися формування лінгвістичних мовних, мовленнєвих і комунікативних знань, усвідомленого застосування їх студентами у навчальних і життєвих ситуаціях – одне з найважливіших завдань викладача. Важливу роль у цьому процесі відіграє поєднання навчальної діяльності із розвитком мислення. Отже, актуальною є проблема формування пізнавальної діяльності студентів.

Питання відбору оптимальних форм роботи є актуальним. У цьому контексті досить важливою є проблема реалізації діяльнісного підходу в навчанні, адже діяльність є основним принципом навчання на всіх його етапах, ключовою проблемою в підвищенні ефективності та якості навчального процесу.

Аналіз наукових досліджень. Основи процесу педагогічної діяльності досліджували такі вчені: А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Давидов, В. Лозова, П. Підкасистий, М. Пістрак; вивченням структури процесу навчання займалися Т. Ільїна, І. Ільєсов, І. Лернер, В. Фоменко, В. Ягупов; процес керування навчально-дослідною діяльністю молоді відображено у наукових працях Є. Белкіна, Л. Клименко, Н. Тализіної, Ю. Щербаня; умови ефективної організації навчально-пізнавальної діяльності студентської молоді розглядали П. Автономов, В. Буряк, Л. Петренко, М. Скаткін, А. Сорокін; форми та методи активізації навчально-пізнавальної діяльності відображено у працях М. Єнікеєва, В. Лозової, В. Онищука, Л. Степашко, І. Харламова, Т. Щукіної та ін.

Мета статті полягає у розгляді процесу формування пізнавальної діяльності студентів, обґрунтуванні основних компонентів та дидактичних умов її реалізації, у розкритті взаємозв'язку компетенцій навчально-пізнавальної діяльності з професійною компетентністю майбутніх фахівців та особливостей застосування діяльнісного підходу при проведенні лекційних занять з теоретичних дисциплін іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Пізнавальна діяльність є найважливішою складовою людської діяльності, яка обумовлює розвиток людського суспільства і самої людини.

Пізнавальна діяльність – це свідома діяльність людини, яка складається із суттєвого сприйняття, теоретичного мислення і практичної діяльності, що спрямовується на одержання конкретних знань. Знання виступають як засіб навчання, що надають суб'єкту можливість діяти. Тільки знання, здобуті власною працею, є міцними, глибокими і дієвими. Лише шляхом напруженої мозкової діяльності можна досконало оволодіти навчальним матеріалом.

Через послідовність розумових дій відбувається процес мислення. «Мислити ж, або думати, – зауважує Г. Костюк, – це діяти розумово, тобто оперувати знаннями, і ці знання розширювати і поглиблювати, порівнювати об'єкти, аналізувати і систематизувати їх, абстрагувати істотне в них від неістотного, узагальнювати, робити висновки і таким чином доходити потрібної істини» [3, с. 318].

Формування і розвиток розумових дій відбувається через виконання практичних дій за допомогою їх інтеріоризації.

Пізнавальна діяльність реалізується в процесі формування компетенцій, а саме: предметно-змістової, методологічної, ціннісно-мотиваційної, організаційної, практичної, комунікативної, творчої, які є складовими навчально-пізнавальної компетентності.

У підготовці вчителя іноземної мови пізнавальна діяльність є основою формування професійної компетентності, складовими елементами якої є: мовна, мовленнєва, комунікативна, діяльнісна, лінгвокраїнознавча, соціокультурна, методична компетенції.

Отже, формування компетенцій навчально-пізнавальної діяльності проявляється у формуванні складових професійної компетентності. Взаємозв'язок названих компетенцій можна виразити схемою (1).

Оскільки теоретична інтерпретація навчально-пізнавальної компетентності здійснюється на основі діяльнісної теорії навчання, то саме діяльнісний підхід є методологічною основою формування і розвитку навчально-пізнавальної діяльності.

Основними компонентами пізнавальної діяльності є: свідомість і міцність засвоєння знань, цілеспрямованість і організованість у пізнавальній діяльності (рис. 1).

Важливими чинниками, що впливають на формування особистості вчителя, є: конвергентна здатність, креативність, пізнавальна здатність, здатність навчатися, самооцінка. Названі чинники забезпечують творчий стиль мовленнєвої поведінки, продуктивність й унікальність способів та результатів діяльності, а також готовність до творчих конструктивних перетворень у різних сферах життєдіяльності. Учені Л. Мацько, Л. Кравець важливими вважають такі якості особистості: інтелектуально-креативні (дивергентне мислення, інтуїція, здатність до перетворень); мотиваційно-креативні (зацікавленість, потреба в самореалізації, творча позиція); комунікативно-креативні (здатність акумулювати творчий досвід) [5, с. 17–18].

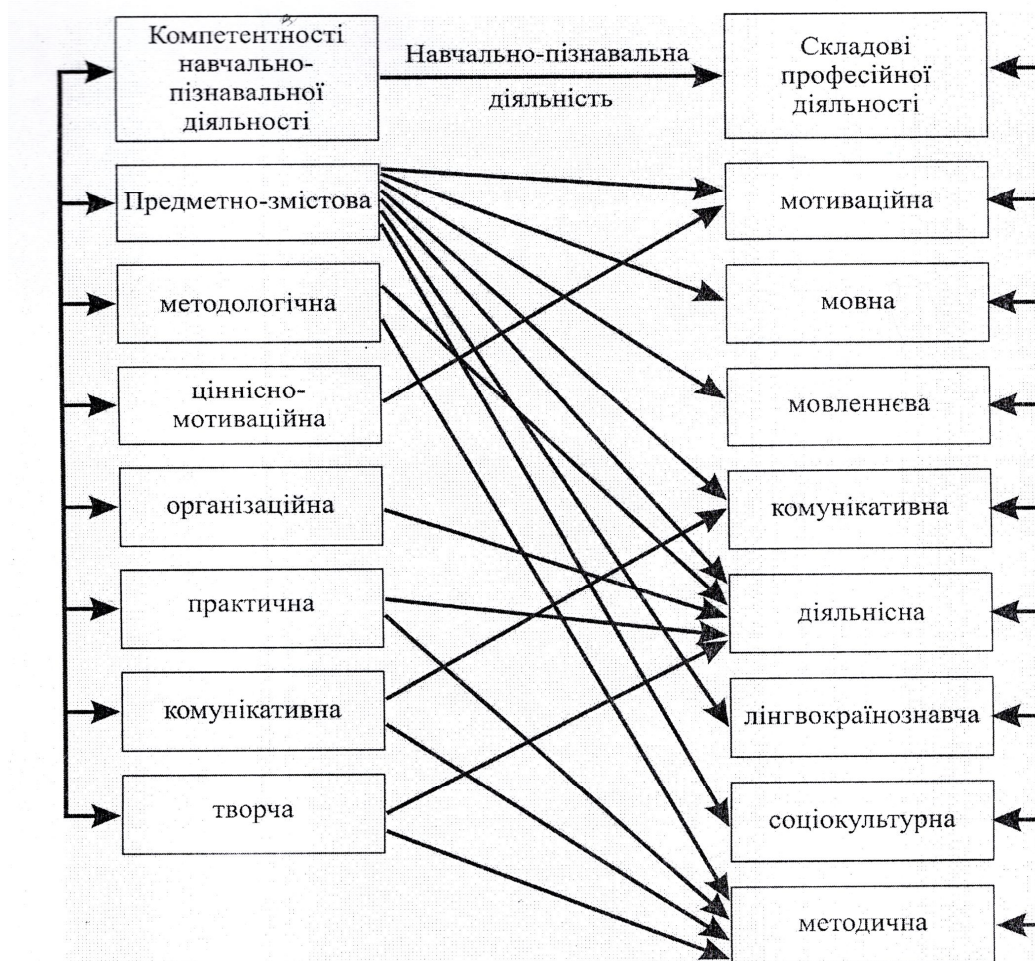

Схема 1. Взаємозв'язок компетенцій навчально-пізнавальної діяльності та складових професійної компетентності

Рис. 1. Компоненти пізнавальної діяльності

Зазначені компоненти пізнавальної діяльності формуються за певних дидактичних умов. Ми виокремили такі дидактичні умови, а саме: формування пізнавального інтересу до предмета (в нашому дослідженні до іноземної мови), професійна орієнтація в організації навчальної діяльності та взаємовідносини між учасниками навчального процесу (між студентами і викладачем).

Процес формування особистості вчителя здійснюється шляхом послідовного моделювання в навчальній діяльності змісту, форм і умов професійної діяльності фахівців за допомогою методів, підходів, які проектують зміст професійної діяльності.

У нашому дослідженні увага зосереджується на застосуванні діяльнісного підходу, реалізація якого спрямовується на забезпечення умов формування пізнавальної діяльності (рис. 2).

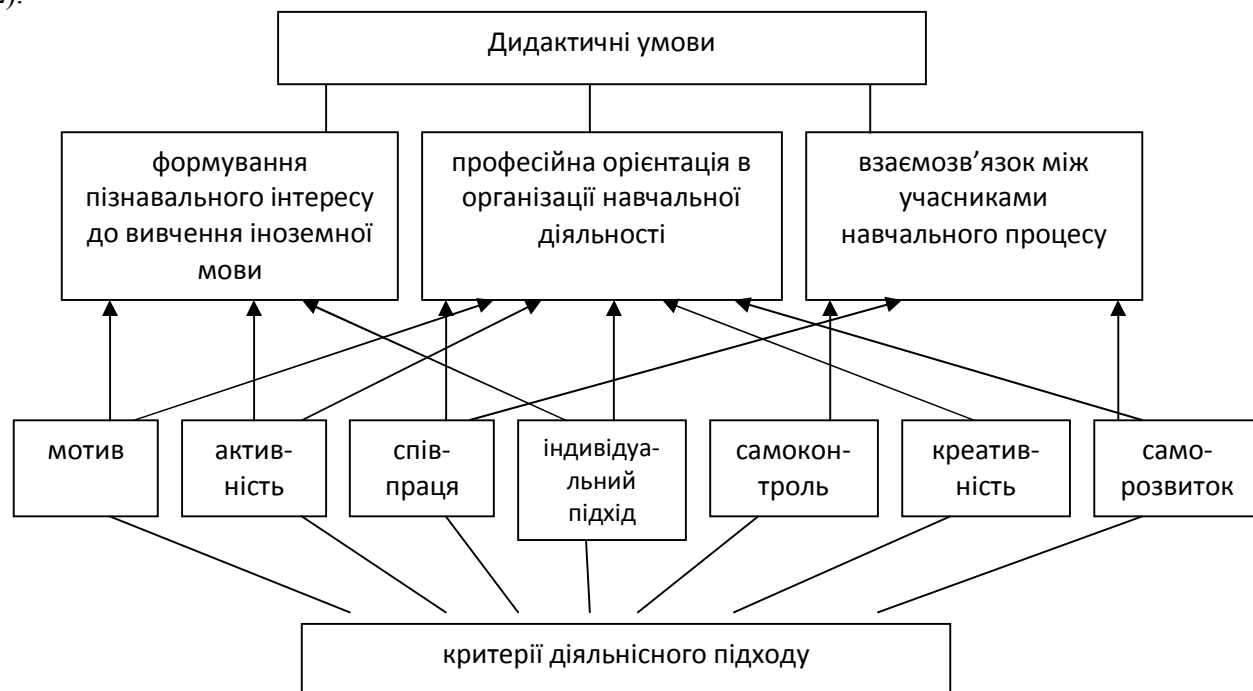

Рис. 2. Взаємозв'язок критеріїв діяльнісного підходу з дидактичними умовами формування пізнавальної діяльності

З позицій нашого дослідження інтерес становить розгляд особливостей застосування діяльнісного підходу при проведенні лекцій проблемного характеру, серед яких можна виділити такі типи: лекція-візуалізація, лекція-пресконференція, лекція «удвох», лекція із заздалегідь підготовленими помилками, лекція-дискусія та ін.

Як приклад розглянемо окремі фрагменти деяких типів лекцій. Наприклад, лекція-візуалізація зі стилістики німецької мови на тему «Метафора та її види». Візуальним матеріалом лекції є серія малюнків, зміст кожного з яких відповідає певному виду метафори. Логічна послідовність проектування малюнків на екран у поєднанні зі словесною інформацією, яка спрямовує діяльність студентів на постановку запитань, розвиток бесіди, складання відповідних ситуацій. Отже, залучення студентів до діяльності, збудження їх активності забезпечує розкриття теми лекції.

При проведенні «лекції удвох», наприклад, на тему «Засоби вираження гумору і сатири» (зі стилістики німецької мови) активність студентів проявляється в їх участі у спільній роботі, в обговоренні ситуацій, що виникають. Це сприяє формуванню вмінь оперативно аналізувати професійні ситуації.

Спонукає до пізнавальної діяльності лекція із заздалегідь запланованими помилками. Означеного типу лекція проводилася на тему «Повторення та їхні види». Студенти ознайомлюються зі змістом лекції. Під час підготовки до лекції визначалися помилки, які під час читання так «маскувалися», що студентам було складно їх помітити.

Наприклад, лектор «переплутує» визначення понять Anapher, Epipher, Anadiplose, Akkumulation, Amplifikation та інші. Наприкінці лекції студенти повинні назвати помилки. Іноді у студентів виникають сумніви, де правильно – чи так як сказав викладач, чи так як зазначено в тексті лекції. Аби переконати студентів у правильності чи помилковості визначення певних понять, пропонується самостійно, використовуючи заздалегідь підготовану літературу та інші засоби, знайти правильну відповідь.

Елементи інтелектуальної гри з викладачем створюють підвищену емоційну основу, активізують пізнавальну діяльність студентів.

У контексті нашого дослідження такий тип є тим педагогічним інструментом, який збуджує активність студентів, спонукає їх до пізнавальної діяльності.

Проблемний характер мають й інші види лекцій, а саме: доповнення, лекція-прес-конференція та інші.

Наприклад, під час читання лекції «Епітети та їх види» викладач пропускає певний матеріал із метою надання студентам можливості уважно стежити за думкою викладача і вносити свої доповнення під час підбиття підсумків лекції. Це активізує увагу студентів, сприяє формуванню в них самостійності.

Заслуговує на увагу лекція-пресконференція, проведена на тему «Стилістичні фігури та їх функції. Класифікація стилістичних фігур і тропів». Назвавши тему лекції, викладач пропонує студентам поставити запитання з цієї теми, які найбільше їх цікавлять. З'ясовується, що не всі студенти можуть правильно сформулювати запитання, що свідчить про рівень знань студентів, ступінь їх зацікавленості у співпраці з викладачем. Необхідність правильно сформулювати запитання активізує думку студента, а очікування відповіді – його увагу. Запитання студентів здебільшого мають проблемний характер, вони започатковують творчі процеси мислення.

Для виявлення ефективності застосування діяльнісного підходу у формуванні пізнавальної діяльності студентів при проведенні лекційних занять з теоретичних курсів іноземної мови було визначено такі рівні пізнавальної діяльності: креативний – високий, евристичний – середній, репродуктивний – низький. Після проведення лекцій кожного із названих вище типів проводився зріз знань. Виконання завдань оцінювалося за п'ятибальною шкалою. Оцінка «5» – високий рівень, «4» – середній, «3» – низький.

Узагальнивши отримані результати ефективності застосування діяльнісного підходу у процесі формування пізнавальної діяльності студентів при проведенні лекцій зазначених вище типів, виявили: *високий – креативний рівень* пізнавальної діяльності студентів експериментальних груп становить 66,2 %, *середній – евристичний рівень* – 30,8 %, *низький – репродуктивний* – 3,0 %; контрольних груп: *високий – креативний* – 48,3 %, *середній – евристичний рівень* – 26,6 %, *низький – репродуктивний* – 25,1 %.

Узагальнені результати подано у вигляді діаграми (рис. 3).

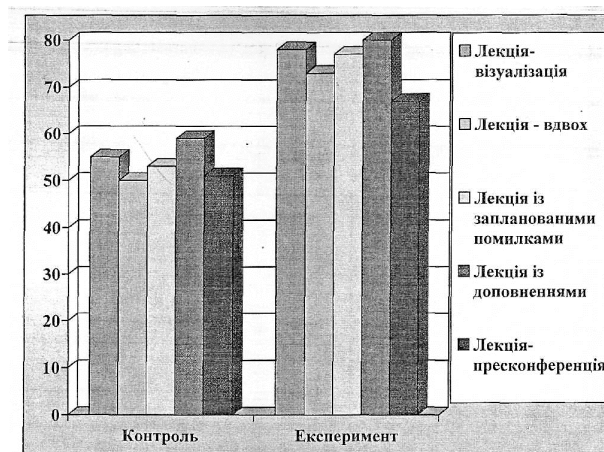

Рис. 3. Діаграма ефективності застосування діяльнісного підходу при проведенні лекцій

Висновки. У статті розглядається процес формування пізнавальної діяльності, обґрунтовуються основні компоненти та дидактичні умови її реалізації. Пізнавальна діяльність розглядається як основа формування професійної компетентності вчителя іноземної мови.

Отримані результати застосування діяльнісного підходу при проведенні лекційних занять засвідчують ефективність застосування цього підходу у формуванні пізнавальної діяльності.

Перспективи подальшого дослідження вбачаємо у розгляді дидактичних умінь формування пізнавальної діяльності.

Список використаної літератури

1. Арыдин В., Атанов Г. Учебная деятельность студентов: справочное пособие. Донецк, 2000. 80 с.
2. Загвязинский В. Теория обучения: Современная интерпретация : учеб. пособие [для студ. высш. пед. учеб. заведений]. Москва : Академия, 2001. 192 с.
3. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. Київ : Радянська школа, 1989. 608 с.
4. Леонтьев А. Деятельность. Сознание. Личность. Москва: Педагогика, 1975. С. 175-181.
5. Мацько Л., Кравець А. Культура української фахової мови: навч. посіб. Київ : Академія, 2007. 360 с.
6. Малихін О., Павленко І., Лаврентьєва О. Методика викладання у вищій школі: навчальний посібник. Київ : КНТ, 2014. 262 с.
7. Щукина Г. Роль деятельности в учебном процессе : кн. для учителя. Москва : Просвещение, 1986. С. 15-16.

FORMATION OF STUDENTS COGNITIVE ACTIVITIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE IN THE CONTEXT OF THE ACTIVE APPROACH

Shmyr Maria

ped. Associate Professor, Associate Professor, Department of Foreign Languages and Teaching Methods,
Taras Shevchenko Regional Humanitarian-Pedagogical Academy of Kremenets

Introduction. *The principal of modern linguistic didactics in training a foreign language teacher is the formation of verbal personality who has the knowledge of a language and a high level of communicative contacts.*

In this context the current problem is the formation of students' cognitive activity and the selection of optimal modes of work.

Whereas the educational and cognitive activities are based on the activity theory, the activity approach is the methodological basis in forming cognitive activity.

The purpose *is to consider the process of forming students' cognitive activity and to justify the main components and the didactic conditions of its realization. The purpose is also to reveal the cognitive activity as the basis for forming professional competence of future specialists and the peculiarities of applying activity approach in the given process.*

Methods. *During the research we used the following methods of analysis, such as method of comparison – we compared the levels of development of cognitive activity, the results' generalization of implementing activity approach in the process of forming cognitive activity during lecturing.*

Results. *The generalised results of the research demonstrated: the creative level of the students' cognitive activity in the experimental groups increased by 17,9%, the heuristic level – 4,2%, the reproductive level decreased by 22,1% (compared to the cognitive level of the students in the control groups).*

Originality. *The originality is proved by generating the reasoning for cognitive activity components and the didactic conditions of their realization in the context of the activity approach.*

Conclusion *and the suggestions of the author. The generalization of received results confirms the effective application of the activity approach in the process of forming students' cognitive activity. The prospects of the research are perceived in the consideration of didactic skills to apply the activity approach in the process of forming cognitive activity.*

Key words: *didactic conditions, cognitive activity, activity approach, professional competence.*

References

1. Arydin, V. Atanov, G. (2000). Uchebnaya deyatel'nost' studentov : spravochnoye posobiye. Donetsk [in Ukrainian].
2. Zagvyazinskiy, V. (2001). Teoriya obucheniya : Sovremennaya interpretatsiya : ucheb. posobiye [dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zavedeniy]. Moskva : Akademiya [in Russian].
3. Kostyuk, H. S. (1989). Navchalno-vykhovnyy protses i psikhichnyy rozvytok osobystosti. Kyiv : Radyanska shkola [in Ukrainian].
4. Leontyev, A. (1975). Deyatel'nost. Soznaniye. Lichnost. Moskva : Pedagogika [in Russian].
5. Matsko, L., Kravets, A. (2007). Kultura ukraïnskoyi fakhovoyi movy [navch. posib.]. Kyiv : Akademiya [in Ukrainian].
6. Malykhin, O., Pavlenko, I., Lavrentyeva, O. (2014). Metodyka vykladannya u vyshchiiy shkoli : navchalnyy posibnyk. Kyiv : KNT [in Ukrainian].
7. Shchukina, G. (1986). Rol deyatel'nosti v uchebnom protsesse : [kn. dlya uchitelya] / G. Shchukina. Moskva : Prosveshcheniye [in Russian].

ФОРМИРОВАНИЕ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ПРИ ПРОВЕДЕНИИ ЛЕКЦИОННЫХ ЗАНЯТИЙ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В КОНТЕКСТЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО ПОДХОДА

Шмир Мария Федоровна

кандидат педагогических наук, доцент кафедры иностранных языков и методики их преподавания
Кременецкая областная гуманитарно-педагогическая академия им. Тараса Шевченко

В статье рассматривается процесс формирования познавательной деятельности студентов во время изучения иностранного языка. Актуальность исследования заключается в раскрытии дидактических условий формирования познавательной деятельности, основных её компонентов и эффективных способов осуществления данного процесса. Сосредотачивается внимание на определении основных компетенций познавательной деятельности, их связи с компетентностями профессиональной подготовки учителя иностранного языка. Определяются основные компоненты познавательной деятельности: дидактические условия, которые обеспечивают реализацию названных компонентов. Активность студентов вызывается применением эффективных форм и методов проведения лекционных занятий проблемного характера.

Ключевые слова: дидактические условия, познавательная деятельность, деятельностный подход, компетентность.

Отримано редакцією 31.10.2019 р.

УДК 378:0113–051:373.3.016:811.161.2(038)

DOI: 10.31376/2410-0897-2019-3-41-171-181

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ З НАВЧАЛЬНИМИ СЛОВНИКАМИ У ПОЧАТКОВІЙ МОВНІЙ ОСВІТІ

Собко Валентина Олексіївна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і методики початкової освіти
Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка,
e-mail: vsobko105@gmail.com
ORCID ID: 0000-0003-0988-8045

У статті розглянуто окремі аспекти лінгвометодичної підготовки майбутніх учителів до роботи зі словниками у процесі навчання української мови в початковій школі; подано рекомендації щодо розвитку в студентів методичних умінь, необхідних для забезпечення успішної діяльності учнів зі словниками для реалізації компетентнісного підходу; запропоновано типи вправ і завдань, спрямованих на прищеплення учням бажання працювати з довідковою літературою, формування ключових і предметної (мовної) компетентностей.

Ключові слова: українська мова, методика української мови, лінгвометодична підготовка, лексикографічна компетентність, студенти, майбутні вчителі, початкова школа, учні, компетентнісний підхід, ключові компетентності, мовна компетентність, словники, довідкова література.

Постановка проблеми. Центром педагогічної освіти та різних форм підготовки педагога у її рамках, як зазначається у Педагогічній Конституції Європи, є формування особистості вчителя – людини високого рівня освіти, загальнокультурної підготовки, високих